

Marijan
Kramberger

Fant

(Dva esejistična odlomka iz romana)

Sicer pa, koga bi tak, kakor je, sploh lahko pritegnil? Koliko ga pravzaprav je, če ga je sploh kaj, ali kdo je pravzaprav, ali kaj predstavlja, kaj pomeni? Prek takih in podobnih vprašanj se mu Bredino sporočilo sprevrže v pobudo za nekoliko strožjo eksaminacijo samega sebe in svoje substance. V čem se torej izraža in izpričuje njegova osebnost, kakšna se kaže svetu njena konkretna vsebina in mera?

Edina izrazitejša poteza, ki jo lahko navede na sebi, je zdaj nekakšno nenavadno poudarjeno in izstopajoče nagnjenje h kontemplaciji, k pasivnemu meditiranju in sanjarjenju, ki ga je komajda mogoče imenovati »razmišljanje«, ker bo težko koga preslepil, da je sposoben zbrano in smotno misliti; pri tej zamišljenosti gre pravzaprav bolj za razmišljenost, raztresenost, torej nekaj neracionalnega, za izročeno nekakšnim svojevoljnim dozdevam, občutkom in slutnjam, oscilacijam nekakšnega neulovljivega notranjega nemira, skoraj takó, kakor da bi neka pokvarjena, kontroli nedostopna aparatúra kar naprej proizvajala v njem bizarno nabrekajoč možganski izloček, neskončno štreo osamosvojenih in muhastih fantazijskih osnutkov, v katerih so oprijemljive posameznosti vselej neločljivo pomešane in prepletene z neoprijemljivimi v gosto, potuhnjeno valovečo razpoložensko mrežo, ki ga spodnaša zdaj sem, zdaj tja. Takó zelo določa ta fenomen ves njegov način življenja, tako brez ostanka je ujet v nenehno opotekanje skozi to bohotno, nepregledno džunglo v sebi, da se mu hoče zazdeti vse skupaj edini možni način eksistence in je potreben že močan pretres, da se svoje razmišljenosti sploh še zave! Ko da je uklet v nekakšne prisilne hipnotične sanje z odprtimi očmi, ko da v transu ves zamaknjen izgubljeno prisluškuje kdove čemu, in dnevi mu minevajo v tej čudni zamaknjenosti, da sam ne more reči, kako, čas mu beži izpod rok, tja v tri dni, brez pravega načrta, brez smeri in brez cilja... Dejansko, če bi ga kdo vprašal, kaj je pravzaprav doslej počel, kaj je v teh osemnajstih letih omembe vrednega doživel ali storil, koliko bi imel pokazati? Vedno samo, kje tiči in kaj bere

ali tuhta, zapreden v svoje nevidne pajčevine; posebno še, odkar je zdoma in brez nadzorstva, se pravi zadnja leta, v višji gimnaziji, se je popolnoma prepustil impulzom svoje problematične strasti in življenjskemu neredu, ki je nujno moral slediti iz takega odnosa do sebe — kajti njegova kontemplativna zamikanost ga že od nekdanj vsega zahteva zase in mu ne pušča pravega časa in volje za karkoli drugega; ničesar ni, kar bi bilo važnejše od nje, in vseeno mu je, dokler je v oblasti tega uroka, kakor sicer živi, tako malo mu pomenijo tista običajna vsakdanja opravila, da ga v duhu vedno znova na vsem lepem zmanjka sredi njih, da zablodi za kdove kakšnim utrinkom proč od svoje telesne lupine, nezmožen resnične zbranosti za svet zunaj sebe. Od nekdanj se mu, recimo, dogaja, da gleda v ljudi in jih ne vidi, celo neprijetnosti ima zaradi tega; njegova navzočnost je zmeraj negotova, krhka in nezanesljiva, kot mesečnik tava okrog, ne da bi se zavedal svoje okolice, stvarnosti, zalizan vase in daleč od drugih, celo kadar je sredi med njimi, še rajši pa seveda nemoten in sam.

In potem pridejo vedno znova trenutki, ko začuti, da se bodo ti blodeči okruški vsak hip združili v njem v odčitljiv, pravilno urejen vzorec, ko se mu vse začne ujemati med sabo in se mu v vizionarni slutnji zazdi, da se mu je odprl vpogled prav v bistvo stvari; nekako stično, v obliki nerazložljive evidence, nedostopne razumski argumentaciji, mu je nenadoma jasna celota, svet se voljno razpira njegovi zmagoslavni intuiciji, kakor orel plava nad njim in mu jemlje mero v ekstazi nezadržnega razumevanja, v svetlem, bleščečem zanosu, ki ga vedno znova navduši in presune, da mora v vznesenih besedah popisovati svoje občutke Bredi oziroma »Bredici« ter z iracionalnim prepričevanjem, z naravnost telesno gotovostjo spoznavali, da on, Boris, zanesljivo nekaj jè, in sicer nekaj pomembnega, ne kakšno sivo povprečje, da je rojen za nekaj posebnega, nenavadnega, da je očitno poklican in izvoljen spričo osupljivih zmožnosti, ki se skrivajo v njem — zakaj bi sicer videl stvari popolnoma drugače in globlje kot drugi, zakaj bi brez truda in zasluga dojemal takó neznansko več kot, recimo, sošolci ali profesorji, čemu bi mu bilo dano čutiti odnose in povezave, mimo katerih hodijo ljudje kakor slepi in ničesar ne slutijo o njih, dasi bi jim bilo treba navidez samo roko iztegniti, tako blizu ležijo? Ne, te vizije so mnogo presilovite, da bi znal ohraniti v njih hladno glavo, v trenutkih take navdahnjenosti ga vselej zanese čez normalno, razumno mero ponosa, samozavesti in vere v svoje sposobnosti v nekakšno naduto skromno in samoumevno vzvišenost nad drugimi, ki tega nimajo v sebi; takoj se začne imeti za nekaj kategorično boljšega od njih, nekaj, kar visoko presega format serijskih starostnikov in mladostnikov, in veselo zajadra na oblakih te domišljije o svoji večvrednosti v pokrajino omamne domneve, da ga je izbrala usoda za nekakšno za zdaj še nedefinirano poslanstvo, da ima ljudem nekaj dati, nekaj povedati, da prihaja k njim kdove od kod, prinašaje jim skrivnostno, njemu samemu v podrobnostih neznano sporočilo, s katerim mu je naloženo, da jih obdari — a vsekakor naj bi bilo to sporočilo nekaj povsem novega, kar bo v temelju spremenilo obraz sveta, ne eden od navadnih, tipajočih

in negotovih in že po svoji zasnovi nezadovoljivih, omejenih poskusov za razrešitev nekaterih lažjih, v bistvu postranskih vprašanj; kje pa, to bo odločilni prodor do ključne vednosti, odkritje presenetljivo kratkega in preprostega odgovora na poslednje, navidez najbolj zapletene uganke, udarec po gordijskem vozlu, ob katerem bo vsako nadaljnje spraševanje postalo nepotrebno; odprl bo ljudem nerazumljivo zlepljene oči in jim pokazal široko in jasno pot — kaj ljudem, človeštvu, stvarstvu; milostno bo podelil košček svoje glorijske teme in vsem drugim svetovom, čemu bi se v svojih mesijanskih fantazijah kakorkoli omejeval, čemu bi upošteval resničnost in držal svojo nenasitno pubertetniško megalomanijo na vajetih? Kje bi bila meja zmedeno prevzetnemu sanjarjenju, psihopatski domišljavosti, bolnemu samoljubju in zaverovanosti vase? Ne more je biti in je ni!

In neločljiv sestavni del njegovih domišljij je kajpada domneva, da bo potrdila in honorirala stvarnost vse te obete v najkrajšem času brez zavlačevanja in trenja in ustrezne socialne posledice njegovih posebnih darov ne bodo dolgo pustile čakati nase; z neko neizpodbitno zanesljivostjo in samoumevnostjo pričakuje v takih trenutkih že v bližnji prihodnosti pravo eksplozijo družabnega uspeha in uveljavljenja — kajti vsekakor naj bi smel v skladu s formatom svoje osebnosti računati na neverjetna, zaslepljujoča priznanja ljudi kot edino naravno in tudi edino pravično nadomestilo za vse, kar bodo prejeli od njega: ne da bi se moral kakorkoli posebej gnati in skrbeti, tako rekoč ne da bi s prstom zganil, dosega v tej sanjski deželi, v kateri stvarnost brez odpora popušča njegovi želji in kjer jo je mogoče neomejeno prenašati, fantastičen blišč in sijaj, priljubljenost, občudovanje in slavo, pa tudi temu primerno materialno povračilo. Predvidevati je treba namreč, da bo svet ves poražen, onemel v neznanskem presenečenju in zavzetju, ko se mu bo odkrilo, koga je nevede nosil na svoji površini; ljudem bo njegov nastop pomenil pravo razodetje in takoj jim bo kot trpni projekciji njegovega intimnega prepričanja o sebi, projekciji brez lastne volje, nujno jasno, da gre za nekaj velikega, nekaj skrajno redkega in dragocenega; pretreseni in zaskrbljeni bodo ugotovili, da je edini, ki vse to ve in jim lahko vse to da, in da so sami spričo njega le nepomembne sence brez biti, ki še pomisliti ne smejo, da bi se lahko enakovredno merile z njim, v vnaprejšnji predaji bodo z odprtimi usti popadali v duhu pred njim na kolena ter samo še trepetaje čakali, kdaj se jih bo usmilil in jim izvolil posoliti pamet. Vse se bo torej vrtelo okrog njega na sredi, in njega ta nenehna pozornost — privid vanj uprtih oči, ki ga od nekdanj trdovratno zasleduje — niti najmanj ne bo motila, čemu? Kaj bi lahko imel proti taki logični in zasluženi nagradi, pričakovanje uspešnosti je vendar navržek, ki neskončno prijetno zaokroža njegovo predstavo o sebi!

Blaznost — hladnokrvna, fantastična, nezaslišana blaznost! Kako lahko človeka vsi dobri duhovi takó zapustijo? Kolikšna je vendar, trezno pogledano, čisto načelna, teoretična možnost, da bi bilo, recimo, vsaj del tega res: ali ni že po najpreprostejšem verjetnostnem računu takó strahovito

majhna, da se po vseh pravilih zdrave pameti kratko malo nima smisla ozirati nanjo, ali ni praktično izključeno, da bi se lahko njegove povampirjene sanjarije o lastni imenitnosti kdaj uresničile? Ravno on bo izpulil vragu rep, seveda! Če dosedanji znaki sugerirajo kak sklep, potem kvečjemu nasprotnega, da so namreč njegovi mesijanski prividi s svojo na prvi pogled očitno bolešno neprištevnostjo in oddaljenostjo od resničnosti celó še posebno značilna ilustracija matematičnega zakona, po katerem on tako rekoč zagotovo ni in nikoli ne bo kaka izjemna osebnost — takšno napihnjeno mnenje o sebi namreč ne more kar na slepo obveljati, v sami naravi tega odnosa do sebe je, da zahteva nenehne potrditve, otipljive in stvarne dokaze, in on, kje jih bo vzel? Na kaj naj oprè svoje prepričanje, če pa ni videti razloga, zaradi katerega bi bilo resnično utemeljeno in nujno in zaradi katerega tako rekoč ne bi imel druge izbire, kot da sam sebi verjame? Kako, s čim se naj legitimira: zasebna domišljija o večvrednosti vsekakor absolutno ne more biti argument, iz katerega bi bilo mogoče karkoli izvajati, čeprav bi bilo to njemu razumljivo najbolj všeč; a v svetlejših trenutkih le še zmore toliko poštenosti pred samim seboj, da zahteva od sebe vsaj najskromnejšo verifikacijo svojih pričakovanj, vsaj neka minimalna znamenja o obstoju ustreznih objektivnih korelatov za njegovo subjektivno vero, ker čuti, da zgolj nekaj sam pri sebi fantazirati človek s takimi aspiracijami ne more in ne sme — mora si dokazati temeljno uresničljivost svojega načrta samega sebe, sicer vse skupaj nima pomena in je bolje, če svoje ambicije radikalno zatolče! Od tod tisti značilni, neodjenljivi občutek dolga in obveznosti oziroma izzvanosti k dejanjem — občutek, da bi moral čimprej storiti nekaj takega, kar bi prestavilo vprašanje njegove izvoljenosti in poslanstva iz oblakov na trdna tla.

Toda saj on ima najboljšo voljo in je pripravljen ta poziv upoštevati, saj mu v bistvu vseskozi poskuša ustreči; problem je nekje drugje, namreč v tem, da njegovi poskusi trdovratno nočejo dati pravega uspeha in se nikoli ne rodi nič pametnega iz njih. V trenutkih spoznavalske ekstaze ga sicer res avtomatično napolnjuje naivno samozadostna gotovost, da mu ne bo težko odkriti možnost, kako naj svoje vizije kanalizira v praktično dejavnost, kako naj jim najde določeno uporabo v stvarnosti, a izkušnje so ga izučile, da to očitno ne drži, da gre za lažno nosečnost in se njegove mesečniške blodnje v resnici kratko malo ne dajo »prevesti« v običajne otipljive ukrepe, saj si pravzaprav niti teoretično ne zna zamisliti stvarnih konsekvenc, ki naj bi sledile iz njegove zamaknenosti in bi nujno morale slediti iz nje, če naj bi imelo njegovo slepilo sploh kak smisel. Očitno je že sama domneva o takšnih posledicah v temelju napačna, ker gre za »sposobnost«, ki ostaja dosledno nepraktična in ga zgolj z nekakšnimi nejasnimi obljubami zapeljuje v skušnjava, v resnici pa absolutno nikamor ne vodi, za nekoristen, jalov dar, pri katerem ni videti, čemu mu pravzaprav bo, kaj naj si z njim počne in kaj naj napravi iz njega. In ker njegova energija zaman išče izhod, njen zagon seveda kaj kmalu uplahne, njegova pripravljenost na dejanja se

razteče v pesku in prej ali slej se znajde spet na izhodiščni točki, sredi svoje prirodne pasivnosti in brezvoljne otroplosti.

Tak končni izid vseh njegovih naporov se že od nekdanj z zoprnó neizogibnostjo ponavlja, zato si je sčasoma pridobil precejšnjo spretnost v izmikanju tej neprijetni podrobnosti, temu zlobnemu korektivu svojih me-sijanskih fantazij, ter se naučil iztočnice za preveliko iskrenost do sebe v mislih zvito preskakovati. Seveda pa vtikanje glave v pesek še ni rešitev, narobe, s tem obvisi njegovo stališče do sebe zgolj dokončno in brezupno v zraku; in če je že sam pred seboj zašel v takó sumljivo luč, kako nezdatne so potem šele njegove možnosti, da bi mu drugi priznali in potrdili resničnost njegove nadute teze o lastni pomembnosti! Ali ima v tem primeru sploh še kaj upanja, da bo dosegel pričakovano človeško veljavo in slavo? Kar a priori, na lep obraz mu že ne bo nihče verjel njegovih megalomanskih trditev o sebi, bianco menice mu ljudje ne bodo podpisali, najprej jih bo moral tako silovito prepričati, da bodo hočeš nočeš prisiljeni iz vsega srca pritegniti njegovi oceni, in kako misli to storiti brez rezultatov, brez nazornih dokazov? Brezpogojno bi jih moral seznaniti s tem, kar vidi, to je edina pot: formulirati svoje vizije v sporočila, ki bodo vsakomur razumljiva in jasna. A tu se ravno začinja najbolj nelogično protislovje! Natančno sicer čuti, da zanesljivo ima nekaj povedati, vendar pa tega ne more popisati v vsakdanji govorici, besede, za katerih prihod se zdi vse pripravljeno v njem, se nekako trdovratno nočejo oglasiti; uklet je v tragikomedijo bedaste neizrazljivosti, v kateri še sam ne more dognati, kaj hoče pravzaprav reči. Saj je smešno, da nečesa takó nedvomno obstoječega ne bi bilo mogoče definirati, a njegovo obvladovanje jezika ga kljub temu pušča kratko malo na cedilu, ne posrečijo se mu stavki, v katerih bi bila evidentna resnica njegovih občutkov vsaj približno zvesto prenesena v obliko, ki jo terja občevanje med ljudmi; zaman išče in tipa za pajčevinami, ki se mu motajo po glavi, ne more jih prijeti, vse je nejasno in nedoločno in roka mu grabi v prazno.

Tantalove muke: vedno znova in ponavadi v trenutkih, ko je najmanj pozoren, ker česa takega po vsej logiki ni pričakovati, se mu za delček sekunde zazdi, da se je nekaj odluščilo v njem in vzplavalo proti površini, zazdi se mu, da bo vsak čas našel prave besede, a v hipu, ko se zave in zbere, mogoče ravno s to prehlastno duševno kretnjo že tudi poruši krhko konstrukcijo slutenj, zračna prikazen se razblini v nič in on se samo še nebogljeno oklepa kakega brezzveznega drobca, ki ga je na slepo rešil iz poloma in sam zase v bistvu ničesar ne pomeni, ki bi zares spregovoril šele v okviru izgubljene celote, odtrgan od nje pa zveni zgolj banalno in smešno nepomembno. Toda še slabše je, če hoče besede iz sebe zavestno izsiliti. Saj si dela zapiske, piše priložnostno dnevnik in se poskuša v nečem, kar naj bi se po njegovem imenovalo pisateljjevanje, a teksti, ki nastanejo tako, ga nikoli ne morejo za dalj časa preslepiti, da ne bi opazil, kako daleč so od vsega, kar bi rad povedal, in kako malo je v njih resnično pristnega, resnično njegovega; največkrat gre za skrajno konvencionalno posnemanje

tujih vzorcev doživljanja in razsojanja, za nekakšno brezosebno družabno igro, izumetničeno spakovanje in mlatenje prazne slame — če je to vse, k čemur ga je sposobna navdihniti njegova domnevna inspiracija, potem je pač bore malo!

Seveda, on se tolaži, da ni s tem še nič odločeno, ker je zadaj za njegovimi na videz neznatnimi dosežki veliko več, in da se vse tisto, kar je v njem resnično pomembnega in dragocenega, za zdaj pač iz določenih razlogov še noče razodeti, niti njemu samemu ne, vendar se bo nekoč prav gotovo odkrilo — prepričan je, da se njegova intuicija ne more motiti, prej ali slej bo urok popustil in vse bo prišlo na dan, v nekakšnem čudežnem razsvetljenju se mu bo povrnila sposobnost izraziti, kar čuti, zato zaradi trenutne brezupnosti njegovih aspiracij še ni treba metati puške v koruzo; navsezadnje je vendar še mlad in nepotrpežljivost bi bila tu nesmiselna. Toda kaj mu pomaga projekcija v nekakšno megleno prihodnost, ko bi nujno potreboval potrdilo zase ta trenutek, zdaj in tukaj! Kdaj bo končno tako daleč? Kako dolgo naj ponižno čaka in si govori, da je še čas, ter z jalovim nojevstvom poskuša spregledati urgentnost svoje zadeve? Doklej sme pravzaprav sploh upati? Ali ne ostaja vse skupaj dalj, kot bi bilo dobro, čista teoretična možnost, o kateri je težko verjeti, da ni zgolj pobožno izmišljena, ali njeno uresničenje ne pusti že predolgo čakati nase? Bo kdaj kaj z tega? Težko da — zdaj bi se že moralo pokazati! Kdaj se sploh pokaže — ali ne že zgodaj? Kaj če je resnica dosti bolj preprosta, kot si misli? Ali ni edini naraven in logičen odgovor na vsa taka in podobna vznemirjena ugibanja, da se v bistvu nima kaj razodeti in potrditi, ker ničesar takšnega ni, ker nikomur nima ničesar nenavadnega, zares svojega dati, in da so njegove težave s formulacijo docela namišljena, hipohondrska pretveza, s katero poskuša sam sebi prikriti svojo dejansko duhovno impotenco in invalidnost? Noben sveti duh ga ne bo obšel in mu razvezal jezika, koga neki misli premotiti s takšnimi praznimi bajkami — s tem si že ne bo prizvičal vzroka za domišljavost!

Sicer pa njegovih izgovorov navsezadnje niti ni pretežno razkrinkati, saj je iz različnih izdajalskih znamenj kljub njegovi namišljeni ukletosti v molk in brezizraznost vsaj na splošno mogoče čisto dovolj do'ložno rekonstruirati, kaj se bo rodilo iz teh njegovih ambicij, če bo ne glede na vse preudarke zdrave pameti dalje vztrajal pri njih: že dosedanje izkušnje mu nedvoumno potrjujejo, da bi bila njegovim vizionarnim napotkom človeštvu ne glede na konkretno stopnjo izvornosti v vsakem primeru nezmotljivo lastna nekakšna bombastično privzdignjena, votla in jalova literarnost brez zveze z resničnostjo; ti napotki bi bili očitno dosledno nefunkcionalni in neporabni, brez aplikativne vrednosti in pomembnosti za življenje. Kako naj bi torej zbudili zanimanje zase, kako naj bi preprosto normalnemu človeku karkoli pomenili? Ni videti razloga, zakaj naj bi njegovo skrivnostno globokoumljenje ljudem po vsej sili imponiralo, jih navdajalo z božjim spoštovanjem in strahom in jim naravnost jemalo sapo — kakšna abotna prismodarija! Ko se v bistvu sam najbolj natančno

zaveda, da o njegovih mesijanskih popadkih v resnici nihče ni radoveden in o njih ne more ali kratko malo ne sme pripovedovati naokrog, če se noče nesmrtno osmešiti — samo brezplačno zabavo bi preskrbel ljudem na svoj račun, najbolj preprost nagon mu pove, da mora tu skrbno molčati (saj ta zavest je ravno, ki mu hromi grlo in zaklepa usta, ki se ji nobena formulacija noče zdeti dovolj dobra, od tod njegova samokritičnost in ne iz kake dejanske delikatnosti sporočila, ki bi ga nosil v sebi!). Vsi poskusi, da bi preziral ta zdravi občutek za mero, so se doslej končali s popolno polomijo: že svojemu priložnostnemu neodločnemu iztegovanju tipalk pred sošolci se ima zahvaliti za posmehljivi vzdevek »Filozof«, v katerem je najbolj udarno, z eno samo besedo izmerjena in povzeta groteskna iluzornost njegovih računov; še zgovornejši dokaz za bridko utemeljenost njegovih zadržkov pa je odslej seveda njegova zgodba z Bredo, prvi primer, da je docela pozabil na previdnost in junaško izlil pred nekoga vso nebogljeno pretenciozno in antipatično godljo, ki se je nabrala v njem, v bedastem pričakovanju, da jo bo osvojil z dozdevnim sijajem svojih razmišljanj ter počasi in zanesljivo izrinil z njim konkurente — reva napihnjena! Že sama ideja videti v ženski partnerja za abstraktne debate — kakšen pošasten domislek! Saj to je bilo idealno sredstvo ravno v nasprotnem smislu, s tem jo je samo počasi in zanesljivo odbil!

Izid te brezglave snubitve je prav gotovo svarilo, kot si bolj jasnega ni mogoče zamisliti; kar se mu je pripetilo, z očitnim poudarkom opozarja na globljo resnico o njem in novica o dokončnem porazu mu hoče v bistvu samo znova priklicati v spomin hote pozabljeno spoznanje, da temelji njegova visokoleteča domišljija na samovoljnih sklepih, do katerih je lahko prišel edinole takó, da si je stvarnost bolj ali manj zavestno odmisлил in je objektivno stanje stvari, da jo dejstva absolutno pobijajo. Po tem dogodku je zdaj problematičnost njegovega odnosa do sebe hujša kot kadarkoli in njegov dvom o sebi stokrat potrjen, saj je postalo skrajno neverjetno, da bi še lahko našel popolni spornosti samega sebe pozitiven nasproten utež. Ima torej sploh kak odločilen razlog za obstoj in v zvezi z njim pravico do sebe? V imenu česa, s čim se bo rehabilitiral pred sabo in pred drugimi, na kaj se bo postavil, na kaj se bo oprl? (Po eni od variant naj bi bil tudi naslov romana *Fant ali Pravica do sebe*.) Izid njegovega spraševanja o sebi je tak kakor vselej, le da je tokrat še močnejše podprt in še bolj nedvoumen: ničesar substancialnega ni v njem za tem, kar se na videz dozdeva; kdo je on? Nihče in nič, pomilovanja vredna ničla, natančno tisto, kar takó zaničljivo misli o drugih, vendar ima sam neprimerno več vzroka za docela podobno mnenje o sebi! Če pa je tako, potem kratko malo nikjer ni dokaza za upravičenost njegovega bivanja, ni moralnega opravičila zanj, kakršen je; njegova pravica do sebe je nepopravljivo spodbita in zrušena, nima je, saj ni prav nič res to, o čemer poskuša s svojo notranjo držo prepričati stvarstvo — vse skupaj ni kaj drugega kot skrajno sumljiva, nevzdržna laž, prozoren in popolnoma brezupen poskus mistifikacije samega sebe!

Če si hočeš utreti pot in se ne le v svojih prividih uveljaviti med ljudmi, če hočeš karkoli doseči od njih, če hočeš, da se ti bo izpolnilo, kar želiš, če hočeš obračati svet po svoje in si svobodno krojiti socialno usodo; če hočeš biti na višini situacije, zmožen izkoristiti priložnost in pograbit trenutek, da se ti ne bo izmuznil; zlasti pa še, če si hočeš najti partnerja, če hočeš osvojiti žensko, moraš brezpogojno pokazati nekatere natančno določene sposobnosti, ki v navedenih okoliščinah edine štejejo in jih z ničimer ni mogoče nadomestiti. Za sabo moraš imeti bogato zaledje praktičnih spretnosti in rekurzov, potrebnih za sodelovanje v sleherni družabni igri; vedeti moraš, kako prodiraš v svet, poznati ustrezne vedenjske obrazce in si biti domač s splošno sprejetimi normami, kajti človekova socialna konkurenčnost se v bistvu ravna po nenavadno pravičnih in strogih zakonih, in samo kdor jih dosledno upošteva, si lahko v takih in podobnih položajih pribori svoj del, gre za pogoj, brez katerega ni razcveta — saj v tem je ravno stvarna funkcija tiste značilne odprtosti in živahne prizadevnosti ljudi, ki se mu v trenutkih visenja v oblakih zmeraj hoče zazdeti nekako prazna in brezpomembna, v resnici pa je vse odvisno od nje in je v družbi živečim bitjem neogibno potrebna za življenje.

V njegovem primeru pomeni to, da bi moral počenjati, kar pač na splošno počenjajo v življenjskem krogu njegovih sošolcev in drugih vrstnikov, kar je po duhu, vrednotah in logiki njihovega socialnega reda ali etičnega kodeksa priznано kot priporočljivo (in njegov somnambulizem pri belem dnevu vsekakor ni): akumulirati zalogo doživetij in početij, o katerih bi jim imel kaj poročati in s katerimi bi se lahko izkazoval pred njimi, pridobivati si znanje in prakso, okretnost in suvereno rutino v vseh fantovskih opravilih od športa in pretepanja na eni strani do plesa in erotične igre na drugi in biti zmeraj poln zamisli, predlogov in pobud, kadar bi šlo za vprašanje, kaj ukreniti zoper puščobo, kako prijetno zaposliti klapo, v kateri si; ob vsem tem skrbno zbirati podatke, kaj se godi okrog tebe, biti seznanjen z anekdotično preteklostjo posameznikov in socialnimi novicami dneva, posvečen v različne majhne skrivnosti ter v posesti ključa za tradicionalne pogovorne okrajšave, namige in konvencije; uporabljati veljavni žargon in lahko razmetavati okrog sebe njegov slikoviti besedni drobiž, s katerim človek tako elegantno mojstri konverzacijo in dosega učinek odrezave duhovitosti v pariranju; vselej nezmotljivo odkriti in sprožiti témo, ki bo zanimala tudi druge; biti zabaven in kratkočasen; ustvarjati razpoloženje — in v njem brez težav kar mimogrede napeljati ljudi, pa naj gre za moške ali ženske, tja, kjer bi jih rad imel.

A to je od postavke do postavke natančno njegova nasprotna oznaka, njegov opis v negativu: le rahla nit ga veže na takó začrtan eksistenčni prostor in z njegovimi prebivalci nima več kakor toliko in toliko šibkih in nezanesljivih površinskih stikov, od nekdanj se ne udeležuje dovolj njihovega življenja in ne deli njihovih opravkov ter družabnosti, zato ne ve ali ne obvlada stvari, ki so za povprečnega človeka njegove starosti docela vsakdanje in samoumevne; kratko in malo, ne najde v sebi podatkov in pobude zanje, preneumen je za kakršenkoli izpit civiliziranosti, celo najbolj brez-

upno osnovne lekcije so zanj pretežke, ker si, tudi kadar bi konkretno znal narediti, kar in kakor je treba, s tem svojim znanjem ne ve kaj začeti — saj vsak zase se zdijo zahtevani postopki dejansko zelo preprosti in nič posebnega, a bistvo je nekje drugje in organska celota pravilnega vedenja ostaja zanj kljub takim posameznim drobcem nedosegljiv vzor, ker mu je svet njegovih sodobnikov čisto načelno tuj in je nekaj tako kompletno drugega, tako čudno in nerazumljivo drugačen od njih, kakor da so z dveh različnih planetov, zaradi česar med njimi seveda ni mogoč resnično intimen stik in pristna notranja korespondenca; zaradi česar se jim, tudi če se to spričo njegovega truda, da bi zadržal nasproten videz, na zunaj ne pokaže, nikoli ne more odločilno približati. Logični rezultat pa so vse tiste bedaste socialne težave in problemi, s katerimi se nenehno otepa: od tod izvira njegova negotovost, nespretnost in nebogljenost; od tod neprijetne razpoke v pogovoru, kadar se hoče ali mora meniti z ljudmi, ter mučen občutek, da se jim vsiljuje, čeprav ne spada mednje; zato je prisiljen v glavnem molčati in se kot moteč privesek, kot nekak parazit na telesu družčine puščati pasivno vleči za sabo; zato ničesar ne razume, se nikoli ne znajde in je sam sebi enako napoti kot drugim, od tod njegova neodločnost in nerodno motoviljenje, odrinjenost na rob in obsojenost na naključne drobtinice z mize družabnega ugleda; zato si zlepa ne upa česa sam vzeti, biti po potrebi tudi agresiven in neustrašno ekspandirati, zato je njegov doseg omejen na muhasta, nepreračunljiva darila, ki jih dočaka, in vloga, ki jo igra med vrstniki, docela nepomembna ter očitno podrejena. Ne more in ne sme se spustiti z njimi v kakršnokoli tekmo, saj jim ni kos in se nima s čim postaviti po robu njihovi izkušenosti, prodornosti in porazni učinkovitosti, za katero ni enake vrednosti — in zato ostaja v primeri z njimi globoko inferioren in podpovprečen; zato ni osebnost, temveč njeno posebljeno nasprotje, nekaj pustega in medlega brez pravih individualnih obrisov in izrazitosti (in predvsem seveda brez vsakršne sugestivno privlačne moškosti); zato je, skratka, in z eno besedo socialna ničla — saj tu zarisana podoba ni v bistvu nič drugega kot zunanji, k svetu obrnjeni obraz njegove že ugotovljene in stokrat potrjene substanci- alne praznote.

In kje je vzrok, da se na te stvari tako neizmerno slabo spozna, zakaj se od vsega začetka bolj ali manj avtomatično ne vključuje v družbo, ne posnema drugih in si ne prisvaja vedenja, ki ga vidi utelešenega pri njih, kako da mu ni dana spontana voljnost in sprejemljivost duha, nagona pripravljenost za učenje, ki je za človeka vendar edina primerna temeljna psihična naravnost, je prav tako jasno: vse to se mu godi, ker mu preveč energij, potrebnih za nabiranje posvetnih izkušenj, pobere in ga premočno okupira njegova nesrečna zamaknjenost, prezahtevna in preekskluzivna, da bi lahko ohranil kontrolo nad njo, jo omejil na dopustno mero, jo stisnil v določene ure in dnevni red ter jo razumno združil ali skombiniral s črednim življenjem. Kadarkoli, če ji le okoliščine tega natančno ne onemogočajo, ga na vsem lepem obide njegova razmišljenost in ga zvabi za sabo, da niti ne opazi, kdaj je nevede zdrknil vanjo, sam od sebe preskoči krožeči elektron njegove radovednosti z zunanjega na notranji tir, v sfero odsotne zazrtosti

vase in hipnotične fascinacije, in kroglica se umiri na najnižji točki oboda, v varljivi spokojnosti njegovega regularnega stanja, ki mu očitno najbolj ustreza in prija in si z nekakšno sanjsko lahkoto krči pot; ne da bi se zavestno hotel od koderkoli umakniti, marsikdaj celo naravnost izrecno proti njegovim načrtom ga pograbi ta raztresenost ter ga uroči in začara, z blago tiranskim in nepopustljivim nasiljem si uzurpira oblast nad njim in mu vzame svobodo odločanja, ne da bi kaj mogel za to. In smer, v katero ga odvede, je vsakokrat ista: v notranjo samoto, proč od ljudi; edini učinek njegovega neprostovoljnega mesečništva je ta, da ga vedno znova z nevidno steno loči od njih, ga odtegne družbi in odmakne od stvarnosti ter ga porine v globoko izolacijo in vase zabudljeno samozadostnost. Kratko in malo, zapre ga v nekakšno do vrha natlačeno eremitažo njegovih fantazij, ki ga tako zelo zaposlijo in zamotijo, da ne potrebuje ob njih ničesar drugega; nikakršnega posebnega hrepenenja ni zmožen čutiti v tem razpoloženju, recimo pri sošolcih, saj jih v bistvu prav nič ne pogreša, in njihovo frfotavo dejanje in nehanje ga tako bore malo zanima, da res ni videti, čemu naj bi hlinil zanj nekako navidezno zanimanje. Vse teme so nenadoma radikalno zamenjane in njegove družabne muke so ostale daleč za njim, izginile so za njegovim obzorjem in ne obstajajo več, saj mu niso več prezentne, stvarnost je izbrisana in pozabljena, tako brez predstave in brez organa je v urah svojih popadkov za oni drugi svet, za krog normalne eksistence, da so mu njegove komplikacije preprosto nedojemljive; ne utegne se zmeniti zanje, kot afriškega črnca ne more resno vznemirjati in skrbeti polarna zima, če pa že razmišlja o njih, če ima v svojem zamaknjenju sploh kak odnos do svojega mesta na socialni lestvici, potem ga obravnava kvečjemu kot kralj, prizanesljivo vzvišen nad življenjsko problematiko plebejcev, ki mu je brez razburjanja znano, da je pač fenomen zunaj njihovih pritlikavih kategorij, ki s široko samoumevnostjo sprejema svojo naravno odličnost in ne ve, kako naj bi bil mogoč kakorkoli zasukan pomislek proti njej, saj bo z njo po svoji poti daleč prehitel druge ter jim postal ne le enakovreden, temveč še neizrekljivo več kakor to.

Toda enako redno se morajo trenutki take totalne absorbiranosti v sebi, brž ko vdre vanje kakršnakoli neprijetnost iz zunanjega sveta in mu zmeša štrene (to pa se nujno prej ali slej pripeti), umakniti novim obdobjem neusmiljene treznosti, ko se spet neuničljivo vsega zaveda in spominja — vsaj prejšnje čase, pa tudi še spočetka ob Bredi se mu je nenehno dogajalo tako, in šele na najvišji, počitniški stopnji njegove eksaltacije so postali tovrstni pretresi nekam redki in neizraziti ali so mu bili celo trajneje prihranjeni. Nenadoma se zdrzne in se prebudi iz transa, mesečniška gotovost in varnost popusti in že ga kot misel naglo in brezglasno strmoglavljenje nemilo vrže s prestola ter ga znova zažene tja, kjer je bil pred svojim domišljijским izletom, ali še celo na slabše. Ljudje si namreč njegove zunanje drže med napadi neprisebnosti, kot najbolje ve od Brede, na splošno (in ne brez vzroka) ne znajo razložiti drugače kot z nekakšno nerazumljivo zapetostjo in domišljavostjo brez vzroka, s katero se seveda ne morejo strinjati, ker je resnično hierarhično razmerje med njimi preočitno in preotipljivo

drugačno, in to v oči bijoče nasprotje jih prisili, da se vsaj za hip ustavijo ob njem ter mimogrede — saj za popravek ni potrebno veliko jeze in truda, zadostuje majhen, nedolžen eksperiment, nekaj bežno posmehljivih pripomb ali celo že kar zgovorno molčeča registracija dejstev — naredijo red ali ga zavrnejo v pravi rang. Kajti mesto, ki mu dejansko gre v njihovi družbi, je seveda od nekdanj izključno le mesto nenevarnega, pomilovanja vrednega posebneža, mesto dovolj krotkega in pohlevnega čudaka milejše vrste; takó jasno in enkrat za vselej zabetonirano je to med njimi, da drugim pravzaprav sploh ni treba več izgubljeni besed ter mu sproti polagati na srce njegovega statusa, saj se ga, izplunjen od svoje zamaknjenosti, hipoma tudi sam še predobro zave in kar po nekakšnem prenosu misli začuti v človeški navzočnosti, koliko v resnici velja med ljudmi.

Nič čudnega ni po vsem tem, če mu okolje — in v prvi vrsti kajpak sošolci — s svojim vedenjem do njega nenehno daje vedeti, da ne odobrava njegovega načina življenja, da glede nanj z izrazito rezervo in skepso, ker je po njegovih merilih in izkušnjah skrajno problematičen, nespameten, napačen in nepriporočljiv. Stvarnost daje javnemu mnenju vseskozi prav v tej oceni, kajti njegovo vztrajno zanemarjanje družabnosti seveda ni moglo ostati nekaznovano in njegov škodljivi izolacionizem se mu je nujno moral maščevati z usodnimi praktičnimi posledicami, namreč z neštetimi večjimi ali manjšimi spodrsaljaji, faux pasi in karamboli z veljavnim vedenjskim redom, ob spominu na nekatere se vsakokrat srdito naježi in začuti v grlu zamašek neskončnega kesanja in studa do svojih dejanj. A ne more se jim izogniti: vsakdanjost ga dan za dnem postavlja pred izdajalske preizkušnje, katerih izid je vselej enak, zaman se poskuša obvarovati, da ga ne bi kaj polomil, in kar naprej ostaja pod udarom bolečih korektur oziroma ilustracij, ki druge in njega skoraj že vsiljivo razločno opozarjajo na njegovo socialno resnico, na bedo, katere znaki so celo za slepca več kot nedvoumni. Kako naj se torej uspešno upira sodbi, ki nastopa s tolikšno podporo dejstev in s permanentno grožnjo, da se bo vsak hip znova neubranljivo uresničila v njih? Kaj naj ji postavi nasproti spričo ubijajoče avtoritete takega argumenta, proti kateremu kratko malo ni ugovora in diskusije, in kako naj spričo nje še naprej vzdržuje svojo tezo o pravici do sebe in do nekakšne sumljive izjemnosti? Saj mu jo ljudje naravnost morajo odrekati — in njemu očitno ne preostane nič drugega, kot da se njihovemu moralno stoddotno utemeljenemu stališču brez debate podredi.

Res je sicer, v gornjem pravilu se je kot po nekakšnem čudežu našla izjema, namreč Breda, ki mu je na njegovo spraševanje o sebi vsaj sprva odgovarjala: *Nič ne razmišljam o osvajanju in ne trudi se opičje posnemati drugih, temveč bodi tak, kakor si*, se pravi, da mu je izrecno priznavala apriorno, od konkretnih dokazov neodvisno pravico do sebe; a prav zato pomeni še tem bolj uničujoč udarec z drugimi današnjimi spoznanji, povezano razodetje, da se je medtem tudi ta vir kredita zanj že zdavnaj zaprl. Neznano kje se je namreč ton njenih pisem neopazno spremenil v tem smislu, da ga je nehala pavšalno osrčevati in začela kritično komentirati njegov odnos do realnosti, pri tem pa je njegov »kompleks« nevede tudi

zanjo prenehal biti kompleks, temveč je dobil v njenih očeh dejansko podlago. Seveda je doslej take pripombe podobno kot vse druge odlomke, ki mu iz kakršnegakoli razloga niso ugajali, v duhu spretno izoperiral iz njenih dopisov ter se jih navadil lahkomišelnost spregledovati kot irelevantne; šele najnovejši šok mu je omogočil dojeti vso težo in daljnosežnost tega simptomatičnega premika v njenih pogledih ter ga prisiliti pazljivo rekonstruirati krivuljo njegovega postopnega naraščanja od pisma do pisma. *Preveč se zapiraš vase in tam zamišljeno obračaš stvari med prsti in sanjariš o njih, in premalo živiš*, tako ali podobno vidi, da ga je zadnji čas z vse večjim poudarkom opominjala, da si je svoje besede kajpada sproti omejevala z izrazi neskončnega spoštovanja in simpatije do inkriminirane notranje drže ter si jo prizadevala opisovati v skrajno pozitivnih terminih (njena previdnost se mu zdaj zdi docela nepotrebna, saj se sam prvi strinja, kako resnična in točno zadeta je ta oznaka in kako izvrstno ga je definirala z njo); vendar ji ves strah pred lastno drznostjo ni mogel preprečiti, da mu ne bi — z najboljšimi nameni in samo v njegovem interesu, iz želje, da bi mu pomagala in da bi bil nekoč srečen — nujno svetovala in priporočala: *odpri se svetu, saj ne moreš večno ostati v svojem stolpu — stopi iz njega ven med ljudi, med nas navadne zemljane!* Z drugimi besedami: naj je še tako iskreno poskušala in hotela, ni mogla vztrajati pri svojem prvotnem mnenju o njem, predločna in nezamenljiva je bila človeška podoba, ki jo je nudil ob bližjem seznanjenju (in seveda je bil pri tem odločilen vtis, ki ga je napravil nanjo, dokler sta bila v neposrednih osebnih stikih, ne njegova kasnejša pisemska pozitura, tedaj pa se ji je pokazal če mogoče celo še bolj klavarno tak kakor vsem drugim); ta podoba je neizogibno morala zbuditi v njej na dnu enako reakcijo kot pri sošolcih, in bolj ko je na silo dušila svoje upravičene nagonske pomisleke ob njej, močnejše so jo vznemirjali ter spodjedali njeno previsoko zastavljeno začetno oceno, jasneje se jih je zavedala in se jih v nenehnem sporu s samo seboj proti svoji volji učila vedno boljše formulirati, dokler niso nazadnje dokončno odločili pravde v svojo korist. Celó najbolj naklonjen razsodnik, kar si ga je mogel želeči, je bil torej brez moči proti v nebo vpijoči resnici o njem.

In to je hkrati tudi najlepše pojasnilo za njegov neuspeh, razlaga, ki mu dopušča vpogled najgloblje v ozadje zavrnitve, dodaten dokaz, ki do kraja razčišča vse morebitne dvome in negotovosti okrog vprašanja, kako naj bi bil presojal svoje možnosti pri njej: preveč drugače si je predstavljala svojega ljubimca, zato se zadeva kratko malo ni mogla izteči drugače kakor tako, da je s svojim približevanjem neslavno propadel in pogorel.

Ves svet, ljudje in stvari in vse, kar doživlja, ga, skratka, v en glas svari ter mu neutrudno ponavlja: spreobrne se, prilagodi se, sprejmi in upoštevaj veljavno normo, postani drugim enak. A saj ni mogoče trditi, da ne bi od nekdanj sam uvideval krvave resničnosti in nujnosti tega napotka, te pereče, imperativne sugestije; vsaj pred poslednjo epizodo bolne slepote mu je bila potreba po spremembi večino časa neutajljivo razvidna, in že zgodaj je tudi ugotovil, od kod iz dneva v dan rastoči prepad med njim in med ljudmi, kje je treba iskati pravi začetek, izvor, srčiko, glavno žilo vsega zla: po-

glavni krivec njegovih neprilik je brez dvoma njegova nesrečna zamaknjenost, njo je treba obtožiti in z njo bo moral obračunati, če se bo hotel znebiti svojih trenutnih slabosti, če bo hotel zanesljivo odpraviti svojo drugačnost in nenavadnost, tu je skrita rešitev problema in sem velja torej konkretno osredotočiti svojo nevoljo nase, kajti samo njegovo topo bolščanje nekam v lastno notranjost ga zavaja, da se ne pridruži drugim, večini, življenju. Dejanska vloga njegovih vizionarnih ekstaz je pravzaprav ta, da se mu spreminjajo v zmeraj navzočo, nenehno ponujajočo se nasprotno utež proti vsem njegovim težavam, v bogato, brez kakršnegakoli navora in truda dosegljivo nadomestilo in s tem v nenaprošeno, nezaželeno, a zapeljivo in skrajno nevarno skušnjavo, ki mu ne da, da bi se s pravo vneto in prizadevnostjo posvetil svojim resničnim nalogam; ni prisiljen, da bi se brez ostanka zavzeto spoprijemal z njimi ter ne glede na vse poraze vztrajal pri njih, ker pač ni dovolj nedvoumno navezan izključno le na to edino stvarno življenjsko območje, ker se mu dozdevno ni treba omejevati na to razumljivo tršo in daljšo, a edino res uspešno stezo v svet — vendar je tak seveda samo videz, kajti v resnici njegova kontemplacija ničemur ne rabi, temveč ostaja nesmiselna, brezpredmetna, brezciljna razvada, poguben luksus, katerega rezultat je lahko samo vedno hujše zaostajanje za drugimi. Očitno je torej, da tega svojega nagnjenja ne sme akceptirati, da se ne sme brezvoljno prepustiti toku stvari in jim dovoliti, da ga odnesejo, kamor hočejo; proti temu bi bilo treba vsekakor nekaj ukreniti, proti temu bi se moral z vsemi silami upreti, onemogočiti nenehne diverzije njegove pozornosti in interesa, trdo izkoreniniti in zatreti nastavke zanje v sebi in potem nadomestiti zamujeno, postopoma zmanjšati in izravnati socialni zaostanek ter začeti dohitevati soljudi.

A tu se šele začne najhujši problem: saj se hoče poboljšati, saj bi na vso moč rad odpravil svoje napake in jih vedno znova poskuša odpraviti, toda vselej z enakim uspehom ali vselej enako brez njega. Naj se še takó strogo nadzoruje in pazi, kljub vsej investirani zbranosti nikoli ne more za dalj časa preprečiti svojim mislim uhajanja na ono stran plotu; trdna volja, ki jo čuti, ne zadostuje, kajti to je tisočkrat silovitejše in kategorično neodvisno od nje in se zlahka postavi po robu njegovim zavestnim odločitvam z nekakšnim neulovljivim in neprijemljivim izigravanjem, proti kateremu nima, proti kateremu kratko malo ni sredstva in orožja. V bistvu že dolgo ne verjame več resno, da bi lahko svoj sklep o preobrazbi uresničil, saj je bil zdavnaj prisiljen spredvideti, da je v tem pogledu popolnoma brez moči — nad svojo normalizacijo je obupal pravzaprav že celo prej kot nad dokazljivostjo svojega poslanstva, ta druga iluzija se mu je že prej osula, predobro je imel priliko spoznati trdovratnost svoje raztresenosti in prerazločna je govorica nakopičenih izkušenj z njo, da bi se še lahko kakorkoli slepil; po vseh dosedanjih debaklih z neprekosljivo gotovostjo ve, da se nima pomena oklepati te slamice ter se zaradi nje posebej siliti in gnati, ker je vse zaman, ker se tudi takó ne bo rešil iz vode. Čudne nepravilnosti v funkcioniranju njegove zavesti ni mogoče preprosto odmisлити in izločiti iz celote, ta anomalija se ne da izrezati kot vnet slepič ali kako drugače izravnati, pregloboko

je skrita v njem in preveč nedostopna posegom, preveč do kraja prepojen je z njo, preveč je to on sam, kakršen je, in vse, kar ga je, to je središče in temelj njegovega jaza, njegova osebna konstitucija, značaj in narava, ki jo od kdove kdaj nosi v sebi, ki od najbolj zgodne mladosti prevladuje v njem. Njegova nesreča se vleče še iz časov, ko je veljal za čudežnega otroka — baje niti prav shodil ni, pa je že zahteval časopis, ker je hotel študirati podobe v njem, s štirimi leti pa je znal brezhibno pisati in brati, in že takrat se je, namesto da bi se bil igral kakor vsi, najrajši izgubljal v papirju ali v svojih fantazijah, pozneje pa je bilo samo zmeraj huje tako. Očitno je to pač njegov kalup, oblika, ki mu je bila dana davno pred rojstvom, tako je ustvarjen in ne more upati na nikakršno bistveno metamorfozo, koordinatni okvir je od vsega začetka formiran in sklenjen in pomeni njegovo utrjeno izhodiščno značilnost, konstanto, ki se ne bo več spremenila. Kako se naj človek enakopravno bori z zahrbtnim navdihom, ki tako docela izpolnjuje vse njegovo bitje? S čim se ga naj loti, na kaj naj se pri tem opre, kje naj odkrije stojišče, Arhimedovo točko, s katere bo učinkovito spodnesel ustaljene procese svoje duševnosti ter jih dvignil iz njihovih v letih zajedenih tečajev? Kadarkoli se ustopi, zmerom zadene ob sebe, ne more se zaobiti in ta mogočna ovira sproti zaustavi in osmeši vsa njegova prizadevanja; nič ne pomaga, če si še toliko napoveduje vojno, proti samemu sebi ne bo zmagal, to je prav tako brezupno, kakor če bi se v deročem toku formalno obrnil in delal gibe, ko da plava navzgor. Moral bi biti v njem hkrati z njim še kdo drug, popolnoma ločen od njega, da bi si lahko prišel do živega, ker pa je ta domneva neizpolnljiva, ga njegova zamaknjenost vselej elegantno in nezadržno povozi, kot ga le hoče, in suvereno razpolaga z njim; zato ji je brezupno podložen, izročen na milost in nemilost brez možnosti obrambe, ne pa da bi jo obvladal in ji bil gospodar.

Ne, ničesar ni mogoče storiti, pot prilagajanja je zanj z nevidno, a neprestopno pregrado zaprta. Nobene izbire nima, kajti determinacija je že sama vse izbrala zanj, mu oktroirala njegovo kožo in ga neizprosno obsodila nanjo. Prisiljen je nekaj narediti iz tega v sebi, ni drugega izhoda — to je njegovo edino upanje za moralno uveljavljenje pred sabo in pred drugimi, varianta, s katero stoji ali pade. A tudi misel na rehabilitacijo iz svojih imanentnih sil je ravno danes doživela strahovito katastrofo, saj si je pravkar moral dokončno kar se da jasno priznati, da iz njegovega zamišljanja navzven absolutno ne more slediti nič drugega kakor neizmerna blamaža! Ne, to je zagata, iz katere ne ve ne naprej ne nazaj; na obeh straneh je blokiran; na tleh sedi med dvema stoloma, ne ptič ne miš, nekdo, ki ne v enem ne v drugem svetu nič ne pomeni, s katerim ne na tem ne na onem bregu nič ni in nič ne bo. Kako brezupno natančni in neizpodbitni so vsi ti že kdove kolikič preeksercirani in preverjeni silogizmi, in kako domača mu je brezdušna, neprizadeta trdnost in nepremakljivost, s katero drži slednji člen v njih! Brezplodno bi bilo iskanje, kakorkoli jih tudi obrne, ne bo našel luknje v njihovi mreži; zadnja vsebina njegove osebnosti je začaran krog, kvadratura kroga, problem, ki ga on in ga nihče ne more rešiti.